

Justitiedepartementet
Via e-post:
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Remissyttrande över utredningen *Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv* (SOU 2022:38)

(dnr Ju2022/02331)

Inledning

Tingsrätten har ombetts att yttra sig över utredningen *Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv* (SOU 2022:38). Tingsrätten har granskat utredningen utifrån den verksamhet som bedrivs på allmän domstol och ur ett lagtekniskt perspektiv. Granskningen har i huvudsak inriktats mot de delar av utredningen som gäller familjerätt och processrätt.

Tingsrätten har utifrån sin granskning inga invändningar mot utredningens förslag, med undantag för utredningens bedömning angående införandet av särskilda regler om fastställande och hävande av föräldraskap för den som har fött ett barn. Ett antal områden har dock identifierats där det fortsatt finns behov av förtydliganden och ytterligare överväganden. Dessa områden behandlas närmare i det följande.

Översyn av förädrabalkens regler om föräldraskap

Utredningen bedömer att det inte finns behov av särskilda regler om fastställande och hävande av föräldraskap för den som har fött ett barn, utan en sådan talan får föras enligt de allmänna reglerna om fastställsetalan i 13 kap. 2 § rättegångsbalken. Som framgår av den redovisade statistiken (sidan 416–418 i utredningen) har antalet inkomna mål om moderskap ökat markant de senaste tio åren. Även om det föreslås en skyldighet för socialnämnden att i vissa fall försöka utreda vem som har fött ett barn, anser tingsrätten mot bakgrund av den ökade målinströmningen, samt utredningens syfte att åstadkomma en mer överskådlig och heltäckande reglering om föräldraskap, att det finns skäl att överväga införandet av sådana särskilda regler.

Av utredningens förslag till 3 kap. 8 § föräldrabalken används lokutionen ”väcks talan vid rätten”. I syfte att förenkla språket och utformningen av reglerna anser tingsrätten att det bör övervägas att i stället använda uttrycket ”ska väckas vid rätten”.

Utredningen föreslår ändring av 6 kap. 9 § föräldrabalken genom vilken rätten ska utse en person att såsom särskilt förordnad vårdnadshavare utöva vårdnaden gemensamt med en efterlevande förälder, om personen uppfyller de allmänna kraven för att vara särskilt förordnad vårdnadshavare och det inte är uppenbart att gemensam vårdnad är oförenlig med barnets bästa. Som framgår av motiveringen har bestämmelsen utformats med 6 kap. 4 § första stycket föräldrabalken som förebild och syftet har varit att uppnå en enklare ordning för bland annat en social förälder som barnet har bott tillsammans med att få utöva gemensam vårdnad med en efterlevande rättslig förälder. Tingsrätten har ingen invändning mot utredningens bedömning att en enklare ordning är att föredra, men ställer sig frågande till om det är lämpligt utan närmare belysning – med hänsyn till den föreslagna bestämmelsens förhållandevis lågt ställda krav på vem som kan utses till särskilt förordnad vårdnadshavare – att utgå från den ordning som gäller enligt 6 kap. 4 § första stycket föräldrabalken som avser situationen att två rättsliga föräldrar gemensamt vill utöva vårdnaden.

Utformningen av den föreslagna bestämmelsen i 6 kap. 9 c § föräldrabalken skulle kunna ge intrycket av att en förälder ges möjlighet att på egen hand föra talan om att avsäga sig vårdnaden om sitt barn. Mot bakgrund av syftet att förenkla språket och göra reglerna mer lättförståeliga bör möjligen en ny rakare lydelse övervägas.

Utredningen föreslår att ett barn som har fyllt 15 år ska föra sin egen talan i mål om hävande av föräldraskap för den förälder som inte har fött barnet. Som utredningen anger är detta en förändring i förhållande till den hittillsvarande ordningen enligt vilken endast ett barn som har fyllt 18 år för sin egen talan. Med hänsyn till syftet att stärka barnets självbestämmanderätt, och utifrån ett barns faktiska förutsättningar att ta initiativ till att föra sin egen talan, ställer sig tingsrätten frågande till om det är ändamålsenlig att överlåta på barn som har fyllt 15 år att föra sin egen talan med hänvisning till att vid behov anlita eget ombud. Mot denna bakgrund anser tingsrätten att det finns skäl att närmare belysa konsekvenserna av den föreslagna ändringen.

Utökade möjligheter till adoption

Utredningen föreslår att en nuvarande eller tidigare make eller sambo kan få adoptera sin nuvarande eller tidigare makes eller sambos barn. Tingsrätten, som inte har någon invändning mot förslaget, noterar att förslaget kan medföra förhållandevis komplicerade tolkningsfrågor om

vem som är tidigare sambo (jfr exempelvis NJA 2022 s 645). Särskilt om det rör ett samboförhållande som upphört sedan en lång tid, men även om en tidigare sambo är avliden. Enligt tingsrättens mening kan det finnas skäl att närmare belysa den avsedda tolkningen av begreppet ”tidigare sambo” i förhållande till adoptionsreglerna, särskilt då adoptionsärenden handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

En ny lag om föräldrafullmakter

Av utredningens förslag framgår att en föräldrafullmaktshavare inte är en ytterligare legal ställföreträdare för barnet utan handlar i vårdnadshavarens ställe. Vidare framgår att föräldrafullmakten ska omfatta en rätt att ta del av uppgifter som rör barnet i samma utsträckning som en vårdnadshavare.

Frågor om en föräldrafullmaktshavares behörighet att företräda barnet och fatta beslut samt rätt till insyn kommer sannolikt att bli aktuellt i flera mål hos domstolen. Däribland mål om vårdnad, boende och umgänge om barn samt brottmål med tillhörande enskilda anspråk där barnet kan uppträda som såväl målsägande som tilltalad. Med hänsyn till att föräldrafullmakten är en särskild rättsfigur, bör det övervägas att närmare förtydliga föräldrafullmaktshavarens ställning i domstolsförfaranden.

Barns rätt till umgänge med en särskild umgängespersion

Tingsrätten delar utredningens bedömning att den angivna definitionen av s.k. särskilda umgängespersioner bör vara så pass begränsande att inte fler än ett fåtal personer kan anses ingå i den taleberättigade kretsen.

I mål om umgänge med barn måste barnets befintliga umgängen beaktas. Som en följd av de föreslagna ändringarna måste således hänsyn tas till situationer där det sedan tidigare finns avtal eller domstolsbeslut om umgänge med en särskild umgängespersion. Utöver fall där talan om umgänge väcks av barnets rättsliga föräldrar, kan det inte uteslutas att talan om umgänge väcks av en ytterligare särskild umgängespersion. Av detta skäl kan det finnas behov av att närmare förtydliga en särskild umgängespersionens ställning i domstolsförfaranden som rör barnets umgänge.

Detta yttrande har beslutats av chefsrådmannen Thed Adelswärd, rådmännen Linda Palmenäs och Peter Krikström samt tingsfiskalen Philip Herrström.

Thed Adelswärd

Linda Palmenäs

Peter Krikström

Philip Herrström